

Mértékegységek Ynev világán

KULTÚRA

Előszó

Szeretném írásba foglalni azokat a gondolatokat, melyek az érettségi előtti nap jutottak eszembe, miszerint nincsenek megfelelő dokumentumok arra, hogy milyen mértékegységeket ismernek Yneven. Az interneten fellelhető dokumentumokat (köszönet érte a The Assassin' s Handbook oldalának) vettem alapul, valamint az ókorban és középkorban fellelhető mértékegységeket és ezeket ültettem át Ynev világába. Ez az összefoglaló dokumentum csak néhány ötlet tőlem, amiket bárki felhasználhat és át is írhatja. Remélem mindenkinek örömet és segítséget tudok nyújtani ezzel az írással.

Általában a mértékegységekről

A mérés szinte egyidős tudatos emberi létezésünkkel. Egyes szükségletek kielégítése a javak cseréje útján történt. Az áru pontos értékelésére, kimérésére szükség volt mértékekre.

Minden dolog mértéke az ember, a mértékegységek is így alakultak ki. Ha valami nem az emberi test, tevékenység vagy használati tárgy jellemzői alapján képzelhető el, akkor csak erre alkotott eszközzel, vagy hosszú gyakorlással becsülhető, ill. mérhető.

A legősibb hossz mértékek az emberi test egyes összehasonlításra alkalmas részei voltak: ujj, hüvelyk, láb, alkar (sing, ill. könyök). A hosszabb távok mérése tevékenységekhez kapcsolódott: lépés, napi járás. Az űrmértékek egy része szintén testi volt: csipet, marék. Egyes tárgyak helyben meghatározott, ott közismert mennyiség kifejezésére szolgáltak: verem, zsák, kosár, tarisznya, puttony, hordó, mérő, kupa, véka, cseber, fazék, tömlő, kulacs, stb.

Számos dolgot tevékenységhez kötve mértek, az űrmértékként számontartott köből pl. földterületet is mért: ennyi mag kellett a vetéshez. Időmérték lett pl. a "miatyánk", ennyi idő kell a közismert ima "eldarálásához".

A vidékenként más-más egységekből álló mértékek a gyakorlatban rengeteg nehézséget, panaszt, visszaélést, akár pert is eredményeztek, ezért már az ókorban is törekedtek a mértékek állandósítására és egységesítésére. A "szabványos" mértékegységeket mindig erős hatalom hozta létre, szükség volt rá az "igazságos" adóhoz.

A pontosság alapvető meghatározója az erőviszonyokon túl a technológia szintje. A szakosított nagyipar előtt nem volt szükség pontos méretre, csak az arányra.

Az ókor összes csodáját fel lehet építeni úgy, hogy egy darab mérőeszközt használunk fajtánként, ennek pontos mérete érdektelen. Egyes, főleg tevékenységhez kapcsolódó mértékek a körülményektől erősen függenek, pl. a napi járőföld a tereptől, időjárástól, erőnlétől, stb.

A mértékegységeket a fentiek szerint kell kezelni, igen nagy eltérések is elképzelhetők azonos nevű mértékek között.

Általában a pénzegységekről és a pénzverésről

(ókori és középkori mintára)

Minden ismert Észak-ynevi és Dél-ynevi súly- és pénzrendszer összefüggésben áll egymással, és eredetük az ősi elf súlyrendszerre vezethető vissza.

A súlymérés mindig erősen kötődött az értékméréshez.

Érme:

A nemesfém (ezüst, arany (réz, bronz))

- meghatározott súlyú és finomságú,
- közhitelű jelekkel ellátott (címer, képmás, stb.),
- pénzforgalmi célú,
- meghatározott névvel és névértékkel ellátott
- rendszerint előírt alakú darabja.

Gertizonis írja a pénz keletkezéséről:

"Megállapodtak abban, hogy egymásnak a csere végett egy dolgot adnak, illetve egymástól azt fogadják el, ami maga is a használati jószágok közé tartozott, és amit a forgalomban könnyen lehetett kezelni, mint a vasat, az ezüstöt vagy valami hasonlót."

Haszonpénz: Amikor eredeti funkciójának is megfelelő vagyontárgy válik fizetőeszközzé (pl. gabona, haszonállat). Értéke megegyezik névleges értékével, hiszen maga is vagyontárgy. (A nemesfém érmék jelentékeny része haszonpénz.)

Értékpénz: Amikor az ércpénz fémértéke megegyezik a névértékével.

Sokáig keresett áru volt a balta, fejsze, csákány, stb. és a nyílhegyek. Ezeket később kicsinyítve, elnagyoltan készítették, csak csere céljára. Toronban az i.e. 2. században egyes eszközöket (ásó, sarló, horgok) még alakhűen, de

már munkára alkalmatlanul használták pénzként. Később, az i.e. VII. században egy éleztelen vas kés (ch'ien tao) vált általános fizetőeszközzé.

Jelpénz: Amikor használatra alkalmatlan, de eredeti funkciót még jelző vagyontárgy válik fizetőeszközzé. Általában öntvény, nem pedig "vert" pénz. Anyagértéke kisebb, mint a névleges értéke. Számos váltópénz és papírpénz a jelpénz szélsőséges formája. A korai jelpénzeket súly szerint mérték, a "szabványos" méret és anyag ismeretében értéküket ki lehetett számolni.

Váltópénz: Amikor az ércpénz fémértéke csak töredéke a névértéknek.

Mikor a vas még elég különleges volt, ugyanúgy értékes fémnek számított, mint az ezüst, arany, vagy korábban a réz. Ékszerek is készültek vasból. Krán viszont éppen azért tartotta meg a vaspénzt, mert más akkor már nem fogadta el. A lakosság így nem vehetett import luxusárut!

Előfordult az adott városra jellemző (pl. delfin, a tengerparti városok környékén) alakú réz- vagy bronz "pénz" is. A városok által kibocsátott pénzek érmeképe is rendszerint a városhoz kötődő szimbólumot ábrázolt.

Az értékmérőként használt első fém a réz, de volt nem elég "ritka", hogy önmagában is kincsképző legyen, ezért a legfontosabb értékmérő az ezüst lett. Már a korai gazdaság is mért ezüstben fejezte ki a javak értékét. Az aranyból a köznapi forgalomhoz olyan csekély mennyiség kellett, hogy pénzként sokáig nem használható. Aztán a távolsági kereskedelem, adózás, stb. szükségessé tette nagyobb értékek szállítását, ezért az arany érme formájában is megjelent. Az arany és ezüst mellett a réz vagy bronz érme helyi apró- ill. váltópénz lett, napi forgalomban használták.

Az arany a természetben elég gyakori, hogy használható legyen, és elég ritka, hogy értékes maradjon. Stabil, nehezen reagál a vegyi hatásokra, alkalmas az összemérésre, cserére, tárolásra, így fizetőeszközként is bevált. Az arany volt feltehetően az elsőként feldolgozott fém, mert a természetben is színérc formában fordul elő. Csak viszonylagos

ritkasága és ebből következő "túl" magas értéke miatt nem lett az első értékmérő.

Az érme tényleges értéke megegyezett a benne foglalt nemesfém értékével és bármikor helyettesíthető volt a nem érmeként tárolt azonos mennyiségű fémmel. A fémek árfolyama persze változott, miközben az érmék átváltási arányát elvileg a kibocsátója előírta. Ahol nem alakult ki a pénzérme, ott is gyakoriak voltak a fémsúlyban megadott értékek, egyszerűsítették az adásvételt.

Az érme súlya sohasem a nemesfém tartalmat jelzi, minden érme ötvözet! Tényleges értékét az ötvözés arányából lehet számolni. Az ötvözési arány megváltoztatása a "hivatalos pénzrontás" módszere: a nemesfém tartalmat csökkentik, miközben előírják a értéktelenebb érme elfogadását, kötelező beváltását.

Az érme súlya: "nyersúly", a benne foglalt nemesfém súlya: "színsúly".

A kezdeti technológia nem tudott színfémet előállítani, így a legjobb minőséget értették alatta. Pl. Shadonban a 950-960 ezrelék finomságú ezüstöt vették 1000 ezrelékes színezüstnek. A 900 ezrelékesnek mondott ezüst kb. 850-855 ezrelékes volt, stb.

A pénzüjítás (renovatio monetae) az a gyakorlat, amelynek során bizonyos időközönként új pénzt verettek. A régi érméket be kellett váltani, nagy felárral. Az így szerzett királyi jövedelem neve "kamara haszna" (lucrum camerae). A felár 33-50% is lehet, azaz 3 régi érme ért 2 újat, vagy 2 régi 1 újat. Az érmék valódi értéke persze itt nem játszott szerepet.

A kibocsátó sokszor csak azt határozta meg, hogy a megadott mennyiségű nemesfémből hány darab érmét kell verni. Egyszerűsítve ez a "pénzláb".

Pénzláb: A törvényben meghatározott pénzverési alapsúly és a törvényes érme viszonya, vagyis: adott súlyú érből hány érmét vernek.

A pénzverési alapsúly sokszor elszámolási pénzként funkcionált. Nem volt ilyen címletű érme, de tudták, hogy mennyit értsenek az adott néven.

"Darabolós" pénzverés: A kibocsátó előírta, hogy adott súlyú fémből hány érmét kell verni, és azok (a kor szintjén) pontosan mekkorák legyenek. Az érme "forgás" közben kopott. Meghatározott forgalmi súly alá kerülve kibocsátó visszavette (rendszerint beolvasztotta és újra verette). A kor technológiája nem biztosította az egyes érmék pontos azonosságát, ezért meghatározták az elfogadható súlyeltérést. Ez a "remedium".

"Al marco" pénzverés: A kibocsátó előírta, hogy 1 márka súlyú nemesfém felhasználásával, az adott eljárással hány darab érme készüljön. Gyakran nem írták elő, hogy mekkora legyen az egyes érmék mérete, ami lehetővé tett bizonyos csonkítási eljárásokat is. A törvényesnél nagyobb súlyú darabok hamar kikerültek a forgalomból, hiszen nemesfém tartalmuk több a névértéknél, beolvasztva is értékesebbek. A legkisebb, még elfogadható súlyúak maradtak forgalomban, így a hozzáférhető érmék átlagsúlya mindig alatta maradt a törvényes súlynak, ez hosszútávon aláásta az "al marco" eljárással készült érmék iránti bizalmat. A leletek szerinti súlyeltérés igen nagy lehetett: a 35%-kal kisebb érmesúly még elfogadható volt, de előfordult akár +20% súlytöbblet is.

"Körülnyírás": A kezdetleges érmekészítési technika miatt széles pereme volt a pénzdarabnak, ami jelzést nem tartalmazott. Ezt lenyírták, vagy lereszelték, az így kapott nemesfém volt a vétkesek nyeresége. Az érme a "csonkítás" után is forgalmazható maradt, ha nem volt túl mohó a nyíró. Később az érmék peremét is igyekeztek jelzésekkel ellátni, hogy az ilyen visszaéléseket megakadályozzák.

Sok helyen elterjedt pénzverési technika az ún. kalapács- vagy kézíverés. Az érem elő- és hátlapjának megfelelően verőtópárt készítettek. A verőtövek végeire a pénz két oldalának negatív vésete került. A vésetet néha poncolták, vagyis pontverővel díszítették. A vésetek közé helyezték az érmelapot, az alsó verőtövet megtámasztva kalapáccsal ütéseket mértek a felső verőtőre, így alakult ki az érme pozitív képe. Bizonyos érméket vésés helyett csak poncolással készítettek.

Papírpénzt fizetőeszközként Neireban használtak először. Eredete a váltó, egy okmány, melyben tanúsítják, hogy X mennyiségű érmét (árut) átvettek, az ellenérték felvehető a váltón leírt feltételek szerint. A váltót minden városban

ismerték, de csak fejlett gazdaságokban jelent meg. Sok helyen a pénzverés az uralkodó joga volt, ennek megsértése (hamisítás, illetéktelen pénzkibocsátás) felségsértés! halál lehetett a büntetése akkor is, ha az érme nemesfém tartalma alapján értékes, azaz lényegét tekintve nem hamis!

Az idegen pénzt a kijelölt helyeken beváltani a pénzváltó nagy nyereségével, a hasznot (vagy egy részét) az uralkodó kincstára kapta. Az uralkodó és a szokásjog meghatározta, hogy melyek a még elfogadható "idegen" pénzek. Az idegen országból érkezett királyné és kísérete pl. jelentős otthoni vagyont hozott magával, saját pénznemében, amit többnyire elfogadtak, ha nem is került forgalomba.

Az uralkodó adhatott pénzverési jogot másnak is. Pl. a dukátus ura (rendszerint a trónörökös, vagy a király öccse) kapott időnként pénzverési jogot. Később megjelentek a "báni" pénzek is. Ezek értékesebbek voltak, mint a "királyi" érmék. A király fenntarthatta az akkor már szokásos évenkénti pénzbeváltást, mégis volt jobb, törvényes fizetőeszköz, amivel kiszorítható az idegen pénz.

A széttagolt birodalmak minden magát elég erősnek érző főura veretett saját pénzt, sokszor

azonos néven, de eltérő értékben. A "pénzüjtás" is gyakori, volt rá eset, hogy évente háromszor adtak ki újabb, kötelezően beváltandó érméket.

A jó (általánosan elfogadott) pénzeket sokszor máshol is verték, értékük (nemesfém tartalom) szerint nem feltétlenül volt rosszabb, de a minőség rendszerint eltért. A feliratokat sokszor (azon a nyelven) írástudatlan emberek próbálták másolni, persze rengeteg hibával. A vésetek, ábrák is elnagyoltak, hiányosak. Ezek "birodalmi" veretek is lehetnek, ahol mintának használták az ismert érmét, de voltak hamisítási próbálkozások is.

A pénzhamisítás egyik büntetése az elevenen megfőzés volt a nem nemes bűnösök számára. (A vallásos felebaráti szeretet és megbocsátás jegyében.)

Ugyanakkor a "barbár" területeken kisebb értékű vagyonekborzás, míg súlyosabb esetben akasztás volt a jellemző ítélet. Előfordult még az is, hogy a vétkest családjával együtt eladták rabszolgának, ami persze vagyonszéteszt is jelentett.

Észak-Ynevre általában jellemző mértékegységek táblázata

(görög mintára)

Ez a táblázat csak egy általános ismeretet ad, hogy hogyan is képzeljük el a mértékegységek rendszerét. Ebben a táblázatban lévő mértékegységek nem minden észak-ynevi városban használják, de ez a hivatalos.

Észak-ynevi mértékegységek		Toroni	Tiadlani	Dorani	Sirenari	
Hosszmértékek	daktülosz (ujj)	1/16 láb	1.8 cm	1.93 cm	-	
	paleiszté (tenyér)	4 ujj	7.2 cm	7.72 cm		
	púsz (láb)	16 ujj	29,6 cm	32,8 cm		
	pékhüsz (könyök)	1.5 láb	0,444 m	0,492 m		
	orgüa (öl)	6 láb	1,776 m	1,968 m		
	plethron	100 láb	29.6 m	32,8 m		
	sztadion	600 láb	077,6 m	196,8		
	olümpiai sztadion	-	192,27 m			
	attikai sztadion	-	164 m			
	sszkhoiosz	60 sztadion	kb. 11 km			
	szkhoiosz	-	kb. 27,5			
Területmértékek	arura	-	kb. 2760 m ²			
	plethron	100 x 100 láb	kb. 950 m ²			
Térfogatmértékek (nem folyadék)	küathosz	1/6 kotülé	0,045 l	0,063 l	-	
	kotülé	6 kuathosz	0,274 l	0,379 l		
	khoenix	4 kotülé	1,094 l	1,515 l		
	hekteusz	8 khoenix	8,75 l	12,12 l	13,13 l	
	hekteusz	medimnosz ("mérő")	52,53 l	72,74 l	78,79 l	
Űrmértékek (folyadék)	daktülosz (ujj)	1/12 khusz	0,274 l	0,38 l		
	khusz	12 kotülé	3,275 l	4,55 l		
	amphora	6 khusz	19,647 l	27,28 l	-	
	metrétesz	2 amphora	39,294 l	54,56 l		
	medimnosz	-	-		78,79 l	
Súly (tömeg) mértékek	gramma (ritka)	-	1,44 g			
	drakma	1/100 mina	6,00 g	4,32 g	6,18 g	6,55 g
	drakma	100 drakhma	0,6 kg	0,43 kg	0,62 kl	0,65 kg
	talentum	60 mina	35,96 kg	25,92 kg	37,8 kg	39,29 kg
Pénzsúlyok	kalkhusz	1/8 obolosz	0,09 g		0,13 g	0,07 g
	obolosz	8 kalkusz	0,73 g		1,05 g	0,57 g
	drakhma	6 obolosz	4,37 g		6,3 g	3,41 g
	mina	100 drakhma	0,437 kg		0,63 kg	0,341 kg
	taluntum	60 mina	26,20 kg		37,8 kg	20,47 kg

Ritkább egységek:	
triobolosz	= hemidrachma = 3 obolosz = 1/2 drakhmaz
hekteusz	= didrachma = 1/6 szatér
tetradrachma	= 4 drakhma
oktadrachma	= 8 drakhma
dekadrachma	= 10 drakhma
dodekdrakhma	= 20 drakhma

Dél-Ynevre általában jellemző mértékegységek táblázata

(római mintára)

Itt minden városban azonosak a mértékegységek, kivéve a pénzegységek. A pénzegységek majdnem minden város más és más. drakhma (vagy drakhmon): "marok" talentum (vagy talanton): mérce, mérlegsúly

A nagyobb érmék valószínűleg reprezentatív célokat szolgáltak, ugyanis súlyuk kényelmetlenné tette a használatukat. Inkább alkalmi veretek lehettek ajándékozási szándékkal.

Volt korábban is aranytartalmú érme elektronféműből, ami a természetben is előforduló arany-ezüst ötvözet. A legkorábbi ismert elektron érmét Gorwick akkori uralkodója, Gygész verette.

Létezett 14 - 17 g súlyú "sztatér" is, értéke (a súlycímlettől eltérően) 4 aranydrakhma.

Már a korábbi birodalmak is törvénnyel védték pénzüket, az új törvényes súlymértékek (egyúttal a nemesfém fizetőeszközök) kihirdetése, ami persze többnyire a korábbiak megerősítése volt.

obolosz (nyárs): a "szabványos" méretű, könnyen reprodukálható fémnyárs igazi fizetőeszközzé vált. Később a hasonló értékű érme átvette a nevét. Innen ered a yllinori vaspénz is.

6 "nyárs" (obolosz) = 1 marék (drakhma)

1. Hosszmértékek

digitus (ujj) = 1/16 láb = 0.0185 m = 18.5 mm
palmus (tenyér) = 1/4 láb = 4 ujj = 0.074 m = 74 mm

pes (láb) = 0.2963 m = 29.63 cm
palmipes (1 tenyér + 1 láb) = 0.3703 m = 37.03 cm

gradus (lépés, egyik lábbal) = 2.5 láb = 0.74 m = 74 cm

(ritkán használt) Passus (lépés, mindkét lábbal) = 5 láb = 1.4815 m

milum (méröld) = 8 stadium = 1000 passus = 5000 láb = 1481.5 m

(mille passuum: ezer lépés, millarium)
iter pedestre (napi járóföld) = 18,75 millum = 27 750 m

stadium = 125 passus = 625 láb = 10 000 ujj = 184.98 m

2. Területmértékek

pes quadratus (négyzetláb) = 0.0875 m²
actus quadratus (120 láb oldalú négyzet) = 1259.1 m²

(14400 négyzetláb) jugerum = 2 actus quadratus (120x240 láb, "hold") = 2518.2 m²

(28800 négyzetláb) centuria = 200 jugerum = 503 640 m² = 50.364 hektár

3. Térfogatmértékek (nem folyadék)

hemina = 1/32 modius = 0.274 l
sextarius = 1/16 modius = 2 hemina = 0.547 l

semodius ("semi"modius) = 1/2 modius = 4.377 l

modius = 8.754 l (katonai modius = 2 modius = 17.5 l)

4. Űrmértékek (folyadék)

cyathus = 0.456 dl
acetabulum = 1.5 cyathus = 0.684 dl
quartarius = 3 cyathus = 1.368 dl
hemina vagy cotyla = 6 cyathus = 2.736 dl

sextarius = 12 cyathus = 0.5472 l
congius = 6 sextarius = 72 cyathus = 3.2832 l

urna = 4 congius = 13.1328 l
amphora (quadrantalus) = 8 congius = 26.2656 l

culleus = 20 amphora = 575.27 l

5. Súly (tömeg) mértékek

granum = 0,057 g
siliqua = 1/144 uncia = 0.189 g
* obulus = 1/48 uncia = 1/6 drakhma = 0.568 g

scripulum = 1/24 uncia = 1.137 g
 * drachma = 1/8 uncia = 1/2 sicilicus
 = 3.411 g
 sextula = 1/6 uncia = 4.548 g
 * sicilicus = 1/4 uncia = 2 drachma =
 6.822 g
 semuncia = 1/2 uncia = 13.644 g
 uncia = 1/12 libra = 27.288 g
 sextans = 2 uncia = 1/6 libra = 54.58
 g
 quadrans = 3 uncia = 1/4 libra = 81.86
 g
 triens = 4 uncia = 1/3 libra = 109.15 g
 semis = 6 uncia = 1/2 libra = 163.73 g
 libra = 12 uncia = 327.45 g = 0.327
 kg
 libra = 12 uncia = 24 semuncia = 48
 sicilicus = 72 sextula = 96 drachma = 288
 scripulum = 576
 obulus = 1728 siliqua = 327.45 g

6. Pénzegységek

kráni-pyarroni talentum = 26.2 kg
 ezüst
 (Ennek megfelelő értékű aranyat
 értenek alatta, ami súlyban az éppen
 aktuális árfolyamtól függően kb. 1.6 - 2.4
 kg. Általában adó- ill. hadisarc-mérték, más
 "üzlet" ritkán igényelt ekkora "összeget".

Az adót és hadisarcot egy összegben fizette egy tartomány!

kráni-pyarroni drachma = 4.37 -> 3.41 g ezüst
 (Érmeként már szűkebb körben használták. A
 denarius súlyával párhuzamosan változott az értéke.)
 aranylibra = 2500 libra réz = kb. 812 kg réz
 (Aranyként alig 0.3 kg, könnyebb szállítani,
 tárolni.)

Utószó

Szeretnék mindenkit megkérni, hogy ha
 találtak hibát vagy kivetnivalót az írásomban, akkor
 küldjétek el a hibákat és észrevételeket a
 hidvegin@mailbox.hu címre. Hamarosan még
 várhattok tőlem fontosabb értekezéseket.

?03.23.

Szerző: Dr. Huby

Forrás: MAGUS RPG.hu

Szerkesztette: Magyar Gergely